

סוגיה יד: הכמות שיש ליטול מכל מין

*

רקע

בסוגייתנו שאלה כפולה: א. מה הכמות המינימאלית שיש ליטול מכל מין? ב. מהי הכמות המכסימאלית? בשאלה הראשונה נדון כעת, ובשאלה השניה נדון בסוגיה הבאה.

מקורות

א. לד: "מתני' ר' ישמעאל אומר... חד ולא קטום לא שכיח"

ב. תוס' ד"ה ולדרוש

רי"ף טז-טז: "מתני' ר' ישמעאל אומר... הלכה כר' טרפון"; ר"ן טז: באלפס ד"ה גמ'

ג. רמב"ם הל' לולב פ"ז ה"ז

ד. שו"ע סי' תרנא סע' א ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ד-ו]

הסבר הסוגיה

"רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד... רבי עקיבא אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת".

[משנה לד:]

נחלקו התנאים מהי הכמות המינימאלית של ארבעת המינים שחייבים ליטול כדי לקיים את המצוה. רבי עקיבא סובר שחייבים ליטול אחד מכל מין, ורבי ישמעאל דורש מהפסוקים, שנוטל לולב אחד, אתרוג אחד, שתי ערבות ושלושה הדסים.

הגמ' אומרת שר' ישמעאל חזר בו והוא מסכים עם רבי עקיבא שמספיק אחד מכל מין. בשיטת רבי טרפון נחלקו הראשונים, תוס' [ד"ה ולדרוש] ור"ן [טז: באלפס ד"ה גמ'] סוברים שלדעת רבי טרפון צריכים שלושה הדסים, ושתי ערבות, הרמב"ן [הל' לולב ד"ה עוד ענין ההדסים אמר התלמיד. מובא בר"ן שם] סובר שלדעת רבי טרפון ניתן להסתפק בהדס אחד [רבי טרפון אומר "אפילו שלשתם קטומים" להידור מצוה, כשם שרבי ישמעאל דורש בנוסף להדס לא קטום המחוייב למצוה, שני הדסים קטומים להידור מצוה]. מחלוקת הראשונים נובעת מדקדוק בסוגיית הגמ' [הגמ' אומרת "ולידרוש להו כרבי עקיבא", תוס' מפרש שמשפט זה מהוה ראייה ששמואל פוסק כרבי טרפון, ודבריו למוכרי ההדסים שידרוש כר' טרפון, אינם איום בעלמא, שאם הם היו איום בעלמא, הוא היה מאיים שידרוש להם את שיטת רבי עקיבא המקל יותר. דוחה הגמ' ששיטת ר' טרפון קלה יותר משיטת רבי עקיבא, ולכן אין ראייה ששמואל סובר כר' טרפון. לפי פירוש זה רבי טרפון מצריך שלושה הדסים, ושמואל פסק כוותיה. הרמב"ן מוכיח מהגמ' בפסחים (ל) שחכם אינו דורש דרשה שלא להלכה כדי לאיים, אלא המשפט "ולידרוש להו כרבי עקיבא" היא שאלה על שמואל, מדוע אינו דורש כרבי עקיבא שמספיק הדס אחד, הרי רבי טרפון מסכים שמספיק הדס אחד. עונה הגמ' שמשום הידור מצוה שמואל לא רצה לדרוש שתי

קולות, והוא העדיף את הקולא של קטומים מהקולא של כמות ההדסים. ללשון "מאי טעמא אילימא משום דמיקל" אין מובן על פי הסבר הרמב"ן, והוא אינו גורסה.

סיכום

נחלקו הראשונים מהי הכמות שיש ליטול מכל מין:

תוס', רמב"ם ור"ן סוברים שיש ליטול לולב אחד, אתרוג אחד, שלושה הדסים ושתי ערבות.

הרמב"ן סובר, שהחייב ליטול אחד מכל מין, והידור מצוה ליטול שלושה הדסים ושתי ערבות [הרמב"ן אומר את דברו רק על הדס. רבי עקיבא לא חילק בין הדס לבין ערבה, אבל ר' טרפון אולי מחלק בין הדס שבפשט הכתובים צריך רק אחד "ענף עץ עבות" לבין ערבה, שהתורה הדגישה "ערבי נחל", ולא "ערבת נחל"].

הלכה

השו"ע [סי' תרנא סע' א] פוסק כרוב הראשונים שצריך ליטול לולב אחד, אתרוג אחד, שלושה הדסים ושתי ערבות. הרמ"א פוסק: "ובמקום הדחק דליכא הדס כשר סגי ליה בחד דלא קטום". המשנה ברורה [סק"ה] דן האם יכול ליטול הדס אחד גם במקום שלאחרים יש לולב כשר עם שלושה הדסים, הוא פוסק להחמיר ביום הראשון ולהקל בשאר הימים. המשנה ברורה [סק"ו] מביא גם מחלוקת פוסקים האם ניתן לברך כשיש לו הדס אחד בלבד, דבר שמואל סובר שיטול ללא ברכה, והפרי מגדים וישועת יעקב סוברים שיטול בברכה. המשנה ברורה פוסק שאם הענף הבודד קטום, לא יברך עליו [ובשאר הימים צ"ע – שער הציון אות ה].